

THESIS XLIV^a

I Nullum est quidem proprie dictum motivum formale divinae voluntatis. II Si autem quaestio fiat de formali ratione, sub qua Deus creaturas intelligentes diligit, respondendum est universim creaturas quaslibet non esse amabiles Deo nisi sub respectu ad suam infinitam bonitatem: atque adeo III rationem formalem propter quam creaturae quoque intelligentes amantur esse divinam bonitatem dilectam. Id tamen non impedit quominus in Deo vere sit, excellentiore quidem modo, et ut ipsum decet, amor benevolentiae et amicitiae erga creaturas intelligentes.

DEMONSTRATIO I. PARTIS. Distinguendum est inter terminum actus, rationem formalem actus, et motivum formale eiusdem. Terminus est id quod a facultate agente attingitur: ratio formalis est ea ratio sub qua terminus a facultate agente attingitur: ut verum aut cognoscibile pro intellectu, bonum pro voluntate. Motivum formale prout motivum dicitur, et non simpliciter ratio, est id quod determinat facultatem ad actum, vel ad attingendum terminum. Quoad actus divinos nullum potest proprie esse motivum eorum, actus enim cognitionis et amoris sunt a se sicut ipsa essentia divina; et actus cognitionis est ex se determinatus ad omne verum cognoscendum; unde quod aliquid praeter Deum sit verum, id non est nisi conditio ut ad ipsum divina cognitio terminetur. Pariter actus divinae volitionis est ex se determinatus ad amandam infinitam bonitatem; idem vero actus erga cetera bona liber prorsus est; eiusque activa terminatio ad quaedam bona extrinseca rationem sui in ipso actu habet non in obiectis; id enim postulat libertas et independentia divini actus. Fieri ergo nequit ut bonitas creata sit motivum formale divini amoris.

DEMONSTRATIO II. PARTIS. Verum alia quaestio restat circa habitudinem divini actus volitionis ad obiecta extrinseca. Quaeritur nempe utrum Deus possit diligere bonitatem finitam absolute spectatam prout est in se bona, an non possit ipsam diligere nisi relative spectatam, prout nempe re-

fertur ad bonitatem suam. Non quaeritur utrum bonitas creata possit esse finis ultimus divinae volitionis: id enim necesse non est ut bonitas absolute ametur; quemadmodum videre est in nobis, qui plura bona in se ipsis et propter se ipsa amamus, licet omnia saltem negative referamus in ultimum finem. Scilicet bonum aliquod diligi potest relative ad aliud dupliciter. Primo ita ut in se ipso quidem et propter se ipsum ametur, quia eius bonitas conveniens est nobis, nos perficit, nobis est utilis, nos delectat: attamen non sistamus in illo, sed illud ad finem ultimum referamus: qui finis ultimus ratio proinde est non unica sed suprema cur et illud bonum diligamus. Secundo diligi aliquid ita potest relative ad aliud, ut hoc aliud sit unica ratio cur illud ametur, nempe ut ametur tantum propter ordinem quem habet ad aliud: sicut medicinam, prout talis est, diligimus tantum propter sanitatem. Hoc autem est quod modo quaeritur, utrum Deus diligere possit bona finita propter se ipsa, hoc est propter bonitatem, quae in ipsis vere est, absolute spectatam, referendo eam quidem tanquam ad ultimum finem ad bonitatem suam; an adaequata et unica ratio diligendi creaturas non sit Deo nisi bonitas sua dilecta, ideoque eas diligere non possit nisi sub hac ratione quatenus nempe referuntur ad suam bonitatem sive ad se ipsum.

Communior Theologorum sententia est, Deum diligere non posse bonitatem creatam nisi sub respectu ad bonitatem suam. Vult scilicet Deus alia a se, non tantum bonitatem suam; vult bonum creaturarum, et facit: sed ratio cur velit creaturas earumque bonum est sua divina bonitas, quae per eas et in eis manifestatur et glorificatur. Spectantur proinde creaturae a Deo tanquam media ad glorificationem bonitatis suae, non quidem ut media vacua, sed ut continentia ultimum finem qui referendum suae bonitati ultimo fini cui. Idque proprium est eorum quae media sint ad gloriam alicuius: debent nempe esse in se bona, ut per ea auctor earum glorificetur: non tantum debent esse causa bonitatis alicuius sicut medicina est causa sanitatis. « Perfectiones creaturarum (ait Suarez Relect. De Libertate Dei.

Disp. I. n. 21) quantumvis in se magnae videantur, solum sunt amabiles Deo per respectum decentiae aut convenientiae ad eius bonitatem. » Sunt scilicet amabiles Deo tantummodo quatenus manifestant eius bonitatem et ad gloriam suae bonitatis conducunt.

Sane seposito hoc respectu, nulla est in ipsis creaturis ratio cur a Deo ipsae amentur. Non enim est ratio boni utilis, quia praeter extrinsecam gloriam, nihil Deo conferre possunt creaturae. Non ratio boni delectabilis; neque enim potest a creaturis delectationem mutuari Deus; indigens enim tunc esset in se Deus alicuius boni, nec foret a se infinite beatus. Non ratio boni honesti desumpta a creaturis. Honestum bonum dicitur illud, quod conveniens naturae est, eamque perficit, sive hoc bonum sit res, sive sit ipse actus qui ponatur iuxta legis normam circa aliquod obiectum congruenter naturae: atqui nullum est bonum creatum, quo perfici Deus possit; nullusque potest concipi actus vel terminatio actus erga creaturas qua Deus perficiatur, eo quod respicit creaturas. Dices: nonne honestum est Deo diligere creaturas? Respondeo 1° ita honestum est Deo diligere creaturas, ut nullo modo sit inhonestum illas non diligere: 2° ita honestum est, ut nullam perfectionem acquirat Deus diligendo creaturas: 3° honestum est Deo diligere creaturas ratione suae bonitatis, non ratione bonitatis ipsarum absolute spectatae. Cum enim alicui honestum est diligere aliquid ratione bonitatis ipsius, necesse est ut diligens, eo quod diligit illud, perficiatur, tunc enim honestas diligentis ab ipsa bonitate rei dilectae dependet: et ideo rursus necesse est ut actus dilectioni oppositus sit, aut saltem in quibusdam adiunctis possit esse inhonestus, vel minus honestus. Haec autem nequeunt habere locum in Deo diligente creaturas. Nulla est igitur ratio in ipsis creaturis, seposito respectu ad Deum, cur diligantur a Deo. Neque ea ratio esse potest, *quia scilicet res creata est bona, et bonum est diligibile*; nam haec ratio probat quod creatura diligi potest a Deo, non quod potest diligi propter se. Habenda est quippe ratio non solum *obiecti boni*, sed et

subiecti diligentis; nam non quaevis res in se bona potest a quovis per se diligi: unicuique enim proprium est bonum.

Ergo non nisi in ordine ad bonitatem suam potest Deus bona creata diligere; atque bonitas divina est ratio adaequata et unica amoris creaturarum. Haec porro videtur esse sententia S. Thomae, qui creaturas, prout obiectum sunt divinae voluntatis, hac semper appellatione designat, nempe *ea quae sunt ad finem*, h. e. media; medium autem non propter se, sed propter finem diligitur. Et sane q. XIX, a. 2°, ad 2^m distinguit ea quae volumus tantum propter finem, et ea quae volumus etiam propter se: et primorum exemplum ponit in mediis, cuiusmodi est medicina. Docet autem quoad haec totam rationem volendi esse finem, eumque esse qui voluntatem movet: quemadmodum qui sumit potionem amaram nihil in ea vult nisi sanitatem. Secus vero ait esse quoad ea quae et propter se appeti possunt, quemadmodum contingit in eo qui sumit potionem dulcem, quam non solum propter sanitatem, sed etiam propter se aliquis velle potest. His praestitutis subdit S. Thomas « unde cum Deus alia a se non velit nisi *propter finem*, qui est sua bonitas, non sequitur quod aliquid aliud moveat voluntatem eius, nisi bonitas sua: et sic, sicut alia a se intelligit intelligendo essentiam suam, ita alia a se vult, volendo bonitatem suam ». Se ergo habent omnes res creatae ad voluntatem divinam, sicut potio amara ad volentem sanitatem (intelligis haec dici ratione similitudinis, ut motivum seu ratio formalis amoris Dei declaretur), eae non propter se etiam, sed solum propter finem, qui est divina bonitas, intenduntur a Deo.

Id vero non excludit verum amorem Dei erga creaturas. Vere enim diligitur id cuius bonum intenditur, cui bonum confertur: atqui Deus intendendo gloriam bonitatis suae bonum creaturarum quoque intendit et facit, eas creando atque eas ad se ordinando, in quo maxima perfectio creaturarum sita est: quae nunc quidem declaranda sunt.

DEMONSTRATIO III. PARTIS. Si Deus alia a se propter se ipsum diligit, et haec est unica adaequata ratio cur alia

diligat, etiam creaturas intelligentes ex eodem motivo formali unice diligit, eo quod nempe ad suam bonitatem referuntur. Multoque minus fieri poterit ut creaturas intelligentes ita propter se ipsas Deus diligit, ut amor Dei sistat in illis veluti fine ultimo. Nam sicut arguit Lessius l. c. 3. « Sicut Deus necessario est primum et eminentissimum agens, ita necessario est ultimus et eminentissimus finis, cuius gratia omnia. At proinde in omni sua operatione externa necessario intendit aliquod bonum suum. Nullum autem est genus honorum imaginabile, quod Deus possit sibi acquirere praeter gloriam extrinsecam, quae etiam inter bona externa est praestantissimum. Ergo impossibile est quod Deus aliquid faciat aut velit non intendendo gloriam suam. » Nimirum, ut idem paulo post subiicit, « infinita perfectio et eminentia Dei super omnia creata est causa cur Deus non possit aliquid velle vel facere nisi ex intentione suae gloriae. »

Iam vero si ita est, quo redit amor benevolentiae et amicitiae, quo Deus dicitur prosequi creaturas intelligentes? Haec est potissima difficultas in hac materia: nam quoad creaturas irracionales facile quisque dabit eas non diligi a Deo nisi ut media; sed res quibusdam veluti tenebris obvolvitur, cum ad creaturas intelligentes progressus fiat. Constat enim eas a Deo diligi amore benevolentiae et amicitiae; suos enim amicos Deus iustos appellat. Itaque ut id declarem, haec ex ordine advertimus: 1° amor benevolentiae est ille amor quo volumus alteri bonum; differt proinde ab amore concupiscentiae quo bonum, quod intendimus, volumus nobis ipsis. Ut amor sit benevolentiae non est opus ut praescindamus ab omni bono nostro; nam a) nisi amare alterum esset perfectio diligentis, nemo honestus amaret: unde perfectionem huiusmodi bonumque virtutis possumus et debemus velle nobis: et iuxta Aristotelis sententiam omnibus probatam: amicabilia quae sunt ad alterum veniunt ex amicabilibus quae sunt ad se: et unusquisque magis est amicus sibi. Ethic. IX, 4, 8: b) cum quis vult alteri bonum quia ea persona sibi placet, et delectationem

experitur in illius felicitate, cupitque redamari, is non eam diligit amore concupiscentiae, sed benevolentiae; atque ita matres diligunt filios suos; bonum tamen aliquod is, qui ita diligit, sibi procurat. Amor autem, quo alteri bonum volumus, tunc dicitur amor concupiscentiae, cum ideo bonum volumus alteri ut ex bono eius commodum nos et utilitatem capiamus. Quatenus enim ita amamus, non alterum, sed nos amamus. Quare contingere potest ut idem sub diverso respectu ametur utroque amore; ut si Pater velit filio sanitatem, et quia est bonum filii sanitas, et ut filius sanus ipsum alere possit. Amor autem amicitiae, vel potius amicitia, superaddit amori benevolentiae redamationem amati, et quamdam proinde mutuam communicationem bonorum: solet autem frequenter usurpari nomen *amoris amicitiae* pro significando simpliciter *amore benevolentiae*.

Advertimus 2° amorem concupiscentiae, quo res nobis diligimus, esse per se actum honestum: amorem autem concupiscentiae, quo personas diligimus, non esse semper malum, sed et honestum esse posse. Nam si persona quaevis iure naturae, vel legitimo alio iure est alicui subordinata, eiusque bonum procurare tenetur, honeste potest hic desiderare illi bonum, ut ex eo vel eius operationibus utilitatem percipiat: sic Pater filio et Dominus servo sanitatem desiderare possunt, ut possint ii in commodum suum laborare. Vitium vero foret id unice intendere, considerando ipsas personas veluti res sibi subordinatas: quia creaturae intelligentes pares sunt secundum naturam, et unaquaeque ius habet ad propriam felicitatem, nec una est finis alterius.

Advertimus 3° inter amorem divinum quo nos Deus diligit, et amorem nostrum, quo nos alios diligimus, non paritatem, sed tantum analogiam intercedere posse: id enim postulat quaevis perfectio divina. Conceptus autem amoris benevolentiae, qui Deo adseritur, informandus est ex analogo amore creato, deductis omnibus imperfectionibus; et idcirco ex eo potissimum amore creato, qui sit inter ceteros perfectior.

Iam vero 4° supposita revelatione christiana constat

duplicem in creaturis esse amorem honestum benevolentiae erga alios, nempe amorem naturalem communemque amicitiae, atque amorem caritatis. Differunt namque hi duo amores: amor enim amicitiae intelligitur ille quo alterum diligimus formaliter propter ipsum: amor autem caritatis est quo alterum diligimus formaliter propter Deum. Quare habita ratione communis definitionis amicitiae, caritas dicitur quidem amicitia, sed amicitia hominis ad Deum, non ad hominem. Cum enim bene volumus homini ex caritate, motivum formale amoris est Deus: secus actus caritatis erga proximum non esset actus virtutis theologicae. Porro nemo catholicus negabit amorem caritatis erga proximum esse praestantiorē amore simplici amicitiae, non solum quia ille prior amor est essentialiter supernaturalis, hic potest quoque esse naturalis: sed etiam ratione *motivi formalis*. Propter motivum enim suum formale virtutes theologicae praestant ceteris, et caritas inter eas excellit. Iam vero in quo sita est excellentia caritatis erga proximum ratione sui motivi formalis? nempe in eo quod proximus propter Deum diligatur, quod adaequata ratio amoris erga proximum sit divina bonitas dilecta, proximusque ad Deum referatur, Deique gloria in proximo desideretur et ametur: haec enim est indoles illius motivi. Huiusmodi amorem omnes sancti studuerunt sibi familiarem facere, ut proximum non nisi in Deo et propter Deum diligerent, proximique aeternam felicitatem propter Dei gloriae amorem expeterent, ad maiorem Dei gloriam unice spectantes. Quis vero inficiabitur Sanctos viros, qui hac caritate erga proximum unice flagrabant, fuisse eos qui maxime et verissime homines dilexerint?

Quare amor qui amicitiae dicitur, prout excludit rationem hanc formalem, ut proximus propter Deum diligatur, deficit a perfectione quadam amoris erga homines, qua gaudet caritas theologica. Ex his autem consequitur quod amor ille amicitiae distinctus ab hoc amore caritatis, non est amor moraliter perfectissimus; exstat enim perfectior alter amor, qui est caritas theologica.

His praestitutis dicimus 5° amorem divinum benevolentiae et amicitiae erga creaturas racionales non esse nisi eum, qui tamquam archetypus respondet huic amori caritatis, qui est eius ectypus analogus. Sane supponendum est amorem istum caritatis, quem Deus nobis infundit, conformem esse essentialibus relationibus Deum inter et creaturas racionales, iisque relationibus perfectissime fieri satis si homines hac ratione diligantur. Iam vero non alius amor concipi in Deo formaliter potest nisi qui perfectissimo modo respondeat exigentiae ipsius divinae naturae: atqui amor erga creaturam, qui perfectissime respondet exigentiae divinae naturae est ille quo creaturae intelligentes non propter se ipsas sed propter divinam bonitatem amantur: ergo talis est amor, isque solus, quo Deus eas diligit. Neque ex eo quod divina voluntas ipsa est divina bonitas, desinit ratio cur divina voluntas homines diligat ex amore suae bonitatis: divina enim voluntas necessario diligit suam bonitatem, eamque necessario diligit perfectissimo amore, quantum digna est amari. Hinc Augustinus de Doct. Christ. l. I, c. 31. « Diligit nos Deus... quomodo ergo diligit? ut nobis utatur, an ut fruatur? Sed si fruitur, eget bono nostro, quod nemo sanus dixerit, omne enim bonum nostrum vel ipse vel ab ipso est. Cui autem obscurum est non egere lucem rerum harum nitore, quas ipsa illustraverit? Dicit etiam apertissime propheta: Dixi Domino: Deus meus es tu, quia bonorum meorum non eges. Non ergo fruitur nobis, sed utitur. Nam si neque fruitur neque utitur, non invenio quemadmodum diligit. Sed neque sic utitur ut nos: nam nos quibus utimur, ad id referimus, ut Dei bonitate fruamur: Deus vero ad suam bonitatem usum nostrum refert. Quia enim bonus est, sumus, et in quantum sumus, boni sumus... Ille igitur usus qui dicitur Dei, quo nobis utitur non ad eius sed ad nostram utilitatem refertur; ad eius autem tantummodo bonitatem. » Scilicet Deus ordinat nos in se ipsum in suam bonitatem tamquam in finem; sed haec ordinatio, *hic usus* in nostram non Dei utilitatem cedit. Dicitur ergo uti creaturis Deus quatenus usus est eorum

quae referuntur in finem, non vero quatenus usus est eorum quibus aliquid acquirimus quo fruamur. Referens proinde Deus, nos ad suam bonitatem quam iam plenissime obtinet, et cui nulla accessio fieri potest, nequit referre ad eam nisi ut communicandam, quemadmodum ait S. Thomas.

Si autem quaeratur cuius speciei sit iste amor divinus: respondemus 1° quod non est postulandum quod amor divinus sit univocus nostro: analogia enim tantum intercedere potest. Respondemus 2° quod non est amor concupiscentiae; nam Deus nihil sibi acquirit, totumque cedit in bonum nostrum; atque hoc nostrum bonum Deus vult, vultque nobis, licet ex amore suae bonitatis, non quidem augendae sed communicandae. Quare dicimus 3° quod est amor maxime liberalis: imo, ut ait hic S. Thomas ad 1.^m « ipse solus (Deus) est maxime liberalis, quia non agit propter suam utilitatem, sed solum propter suam bonitatem. » Homines enim liberales illud saltem bonum proprium intendunt, quod est intrinseca perfectio posita in exercitio virtutis. Dicimus 4° creaturas non diligi a Deo tamquam medium, *per quod* obtineatur *finis* qui intenditur; sed tamquam medium, *in quo* finis ille obtinetur; gloria enim Dei haberi nequit nisi ipsae creaturae in se ipsis bonae sint et felices. Hoc enim est discrimen inter id quod est medium tantummodo ad gloriam, et id quod est medium ad intrinsecam utilitatem. Dicimus 5° quod iste amor est amor benevolentiae, excellentiore tamen modo, quam sit naturalis noster amor amicitiae erga alios. Quod sit amor benevolentiae probatur ita. Amor iste vult bonum aliis, summumque bonum, vultque prorsus gratuito absque ullo suo commodo, suaque utilitate: quid ergo ei deest ut sit amor benevolentiae? aiunt deesse illud, quod nempe velit alteri bonum propter ipsam personam dilectam. Verum intendit quidem Deus in omnibus gloriam suam ita ut amor suae bonitatis glorificandae sit unica ratio formalis cur creaturas diligat: attamen id non impedit amorem benevolentiae erga homines. Nam primo haec ratio aequivalet eminenter illi rationi qua homines propter se diliguntur; cum enim bonitas quaevis creata continea-

tur eminenter bonitate divina, bonitas divina per se dilecta aequivalet eminenter bonitati hominis per se dilectae, quae eatenus per se diligi potest, quatenus est quaedam specialis participatio divinae bonitatis. Eademque bonitas divina ratio est propter quam ipse homo debet velle se amari, seque ipsum amare, si affectus eius ordinatus est. Ac praeterea sub ea ratione divini amoris homo est vere terminus eiusdem amoris: vult enim Deus homines vere esse perfectos et felices, ut gloria sua obtineatur (4); quam felicitatem Deus hominibus vult absque ullo suo commodo, gratuito prorsus et liberrime. Atqui cum quis alterum diligit libere, gratuito, absque ullo suo commodo, vultque ei bonum ut ipse eo fruatur, diligit autem illum ex motivo nobiliore, aequivalente eminenter motivo communi amicitiae, ex quo motivo quisquis bene affectus praeferrere debet se diligi quam ex quovis alio; ille, inquam, excellentiore quidem modo, sed certe amore benevolentiae diligit alterum. Ergo nihil deest amori divino ut sit amor benevolentiae. Modus quidem, ut diximus, huius amoris est excellentior, tum quia iste amor regitur nobiliore motivo, quod est divina bonitas dilecta, tum quia benevolendo benefacit, tum quia homines vel maxime benevoli nequeunt praescindere ab eo proprio intrinseco bono, quod acquirunt benevolentes et benefacientes, h. e. a perfectione virtutis; at Deus nullam intrinsecam sibi comparat perfectionem.

Si autem iste amor Dei est amor benevolentiae, erit quoque amor amicitiae, non enim secundum rationem amoris ipsi differunt; eodemque modo erit amor amicitiae, quo benevolentiae. Cui si accedat redamatio, et communicatio bonorum, quae ex parte Dei deesse nequit, amor enim eius est efficax; habebitur amicitia Deum inter et homines.

Itaque obiicientes amorem Dei non esse amorem amicitiae, quia nos propter se diligit; amore autem amicitiae aliquis propter se ipsum diligendus est; respondendum est 1° generatim quod perperam postulatur ut idem sit modus amoris Dei, et nostri: 2° respondendum est speciatim, et primo distinguendo maiorem. Amore amicitiae aliquis pro-

pter se ipsum diligendus est, nempe non est qui diligitur referendus tanquam medium ad commodum et utilitatem diligentis; bonumque quod ei desideratur, desiderandum est ut eo ipse utatur et fruatur, *conc.* amore amicitiae aliquis propter se ipsum diligendus est; nempe ratio cur diligitur debet esse formaliter ipsum bonum dilecti, *subd.* ratio ultima, *neg.* ratio formalis immediata, *subd.* vel bonum dilecti, vel bonum alterius quod eminenter aequivaleat bono dilecti, et quod propter se amatum redundet in commodum et utilitatem dilecti, *conc.* tantummodo bonum dilecti, *subd.* si sermo sit de naturali communique amore amicitiae, qui est inter homines, *transeat*; si sermo sit de excellentiore aliquo amore amicitiae, qui potest esse Dei ad homines, *neg.* Tum contradistinguenda est minor: Deus homines diligit propter se, h. e. eos refert in commodum et utilitatem propriam, vel eos diligit tanquam medium *per quod*, *neg.* imo omnia inferiora bona refert Deus in commodum et utilitatem hominis, suamque gloriam vult esse bonum ipsum hominis; ideoque eos diligit tanquam medium *in quo*: Deus homines propter se diligit, h. e. ratio cur Deus homines diligit, est formaliter sua bonitas glorificanda, *subd.* quae ratio eminenter aequivaleat rationi communi diligendi amicos (nam bonitas Dei continet eminenter bonitatem cuiusque creaturae), et quae propter se dilecta redundat in bonum creaturae, *conc.* quae ratio excludit formalem perfectionem amoris amicitiae, *subd.* amoris communis, *transeat*; amoris excellentioris dignique Deo, *neg.*

Hinc ista doctrina cohaeret cum ea qua docuimus hominem esse *finem cui* obnoxium operum divinorum. Comparandae sunt enim res inter se, quarum quaedam habent erga alias rationem finis, quaedam medii: sunt enim inter se maxime ordinatae. Hunc autem ordinem vult Deus, sed vult propter se ipsum, ut scilicet sua bonitas manifestetur, et glorificetur. « Quoties ergo (ut loquamur cum Ruiz De Voluntate Dei. Disp. III. sect. 2) significatur nostrum bonum, nostra gloria esse finis divinae volitionis, aut humanae caritatis intelligendus est finis secundarius et subordinatus,

qui non sit obiectum formale, sed materiale tantum. » Atque non aliter accipi debet quod ait S. Thomas C. G. L. I. c. 86 ex parte rerum quasdam esse quae sint finis aliarum, et ratio cur alias Deus velit. Sunt enim quaedam, ad quae ordinat Deus alia, et Deus vult hoc esse propter hoc: sed non propter hoc vult hoc; at solum propter suam bonitatem.

Corollarium 1.^m Ergo ad defendendum amorem Dei benevolentiae et amicitiae opus non est contendere Deum creaturas propter se ipsas diligere ita quidem ut eae referantur ultimo ad divinam bonitatem ut finem supremum et extrinsecum.

Corollarium 2.^m Multo minus opus est docere Deum creaturas rationales ita diligere, ut ipsae sint finis ultimus eius dilectionis; quod satis absurdum est.

THESIS XLV^a

*I*am vero si obiecti quod manifestatur h. e. divinae bonitatis ratio habeatur, manifestatio, quam per mundum Deus obtinet, dici debet optima: *II* si autem spectentur ea, quibus haec manifestatio obtinetur, dici nequit simpliciter optima, perinde ac si possibilis non esset manifestatio maior divinae bonitatis: *III* dici vero debet optima secundum quid, quatenus omnia entium genera, quibus divina excellentia manifestari potest, continet mundus, et quatenus perfectissime ab omnibus simul rebus obtinetur gradus ille divinae gloriae, quem Deus libere suis operibus praestituit; et quatenus etiam ordo totius creationis melior et perfectior est, quam nos cogitando assequi valeamus.

DEMONSTRATIO I. PARTIS. Ratio est quia divina bonitas optima est: prout ergo mundus eo spectat ut quod est optimum manifestet, ratione habita rei manifestatae, ipse optimus dici potest.

DEMONSTRATIO II. PARTIS. Quaeritur autem utrum mundus iste optime manifestet divinam bonitatem; seu utrum manifestatio per eum divinae bonitatis sit optima. Id porro intelligitur cum quaestio fit an mundus sit optimus. Itaque